
«ФІЛОСОФІЯ СПОРТУ» У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ НАУКИ І СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Михайло Ібрагімов

Резюме. *Определено, что философия спорта как междисциплинарная область знаний является учением о сущности спорта как социокультурном феномене, которая объясняет в образах физической культуры противоречивые процессы телесного, физического самосовершенствования человека. Она является теоретической основой физкультурно-спортивного мировоззрения как составной части общего мировоззрения и отражает отношение человека к своей телодушевной природе. Предложен экзистенциально-феноменологический подход к анализу физкультурно-спортивной реальности, что позволяет раскрыть смысл физкультурно-спортивной двигательной активности как гармонизации нарушенного единства человека со Вселенной. «Философию спорта» автор относит к артикуляциям постэкзистенциалистского мышления как экзистенциалистской физкультурологии и спортологии. Утверждается, что в системе философской мысли «философия спорта» принадлежит к современной метаантропологической проблематике.*

Ключевые слова: *философия спорта, физическая культура, физкультурно-спортивное мировоззрение, постэкзистенциализм, метаантропология.*

Summary. *Philosophy of sport as an interdisciplinary field of knowledge is a doctrine about the nature of sport as a socio-cultural phenomenon that explains in images of physical training contradictory processes of bodily, physical self-rights. It is the theoretical basis of athletic and sports world as part of the overall vision and reflects the relationship of man to his telodushevnoy nature. Proposed an existential-phenomenological approach to the analysis of physical culture and sports of reality that allows you to discover the meaning of sports and sports physical activity as a violation of the harmonization of the unity of man with the universe. «The philosophy of sport,» the author refers to the articulations postekzistentsialistskogo Michelin as existentialist fizkulturologii and sportologii. Is alleged that in the system of philosophical thought «philosophy of sport,» belongs to the modern metaantropologicheskoy issues.*

Keywords: *philosophy of sport, physical education physical training and sports world, postekzistentsializm, metaantropologiya.*

Постановка проблеми. Вперше до програми XXIII Всесвітнього філософського конгресу (Греція, 2013) було включено розгляд проблематики філософії спорту як важливого конструкта сучасного культурно-історичного прогресу. Чим зумовлений інтерес сучасної філософської думки до спорту і яка доцільність для вітчизняної фізкультурно-спортивної науки філософських дискурсів? В історії людства упродовж століть співіснували два суперечливі підходи щодо визнання його культурологічної цінності: одна лінія аргументації орієнтувалась на те, щоб не визнавати за спортом його культурної цінності та презентувати як прояв культурного занепаду. Прихильники спорту відкидали подібний погляд і звинувачували тих, хто його ганьбив, у недорозвинутості, а то й відсутності їх особистісної культури. Однак спорт із позицій власної самодостатності завжди намагався задля ствердження своєї репутації відповідати тим критеріям загальної концепції культури, котра ігнорувала його.

Соціодинаміка сучасної культури порушила цілісність її розуміння як ідеалу, котрий орієн-

тує індивідуальну свідомість на зразки поведінки свого буття людини у світі. Відомий французький дослідник культури А. Моль наприкінці ХХ ст. назвав її «мозаїчною», яка втратила силу в якості лейтмотиву для індивідуального та суспільного життя і перетворилася у дифузну «фонову» величину [17]. Сьогодні культура, на думку В. Люкевича, розпадається на окремі культури, «які не відповідають більш однаковим смисловим стереотипам і домінантним аксіологічним орієнтаціям», а лише через різнобічну інтеріоризацію соціальних норм і моделей більшою чи меншою мірою досягає своєї єдності [13].

Однією із таких соціальних моделей у життєдіяльності людей виступає спортивна реальність. З одного боку, в даному континуумі сучасний спорт виступає такою соціальною величиною, що не тільки не ігнорується інтелектуальною аурою суспільства, а й навпаки — визнається нею фактором стабілізації культурної ідентичності народів. У різнобічних вимірах буття спорту, зокрема предметності, конкретності, комунікативності, персоналістичності тощо, фокусується здобутий

суспільством попередній культурно-цивілізаційний досвід. З іншого — сучасна фізкультурно-спортивна культура вимагає поглиблених філософських дискурсів, що дозволили б зміцнити її авторитет і цілісність у суспільній свідомості як життєсмислового фактора для ціннісних орієнтацій людей. У цьому полягає стратегічне завдання філософії спорту, яка щойно починає прокладати шлях у науково-гуманітарних розвідках української фізкультурно-спортивної науки.

Сучасні теоретики фізичної культури відчують потребу у філософському переосмисленні накопиченого емпіричного й теоретичного матеріалу. Зокрема, провідні фахівці Т. Круцевич, Ю. Курамшин, В. Петровський, говорячи про подальший розвиток теорії фізичного виховання, підкреслюють: «Нові дослідження у соціології, психології, фізіології спорту, а також сама практика фізичного виховання різних вікових контингентів населення змушують *по-новому осмислювати* (вид. автором) тенденції його розвитку в суспільстві та використанні загальновідомих закономірностей застосування засобів і методів фізичного виховання для зміцнення здоров'я людини». У такому ракурсі визначають місце філософії у системі фізичної культури: «Філософія дає для неї методологічну основу пізнання, спираючись на котру вчені отримують можливість об'єктивно оцінювати дію соціальних законів, *проникати в сутність проблеми* (вид. автором), узагальнювати, аналізувати і відкривати нові закономірності її функціонування та перспективи розвитку в суспільстві» [19, 22].

Звернемо увагу, попри позитивну налаштованість на сприйняття філософських дискурсів у коло фізкультурно-спортивних досліджень, вчені-фахівці вбачають у філософії лише методологічну функцію і обминають її світоглядну складову. Їм більше по душі «*спортивна філософія*», яка б оздоблювала фізкультурно-спортивну діяльність інтелектуальним компонентом у задоволенні корпоративних інтересів досягнення успіхів у змагальній діяльності, а також у знаходженні шляхів подолання кризи у ставленні різних категорій населення до систематичних занять фізичними вправами і підвищення соціального престижу фізичного виховання в системі педагогічного процесу. Проте **сутність проблеми** полягає в тому, що суспільна думка формується не лише під впливом наукових постулатів, якими б обґрунтованими і проникливими вони не були, а й повсякденною практикою буття людини. Люди діють не так, як мислять, а так, як відчують життя, як підказує їм здоровий глузд. Їх ціннісні орієнтації в життєвому просторі, в тому числі й на фізичну культуру, обумовлені цінностями, що панують у конкретному соціумі та «виробляються» під впли-

вом певних обставин. У палацах думають не так, як у халупах (К.Маркс). Філософія має формувати суспільну думку, аналізувати ціннісні уподобання людей у системі суспільного ідеалу, на основі якого кожна людина складає власні уявлення про сенс свого буття і шляхів до самоствердження, що виступає світоглядною мотивацією у повсякденній поведінці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософія спорту, яка сформувалась більш ніж півстоліття тому в англо-американській аналітичній філософії як окремий напрям філософського мислення і набула широкого розголосу в західноєвропейській духовно-культурній ойкумені, ще й досі шукає предмет свого дослідження. Як зазначають відомі польські філософи З. Кравчик і Е. Косевич, «...до цих пір точно не визначено об'єкт дослідження філософії спорту, не розроблено також основні категорії, поняття і дослідницькі процедури цієї нової галузі науки, яка ще формується» [24]. Американський історик В. Морган ставить питання ширше і пов'язує це з мінливістю предмета самої філософії, яка, будучи за своєю природою «епохальним мисленням» (Гегель), на кожному історичному етапі змінює свій предмет. «Попытки ответа на вопрос об определении того, что же такое философия спорта, почти всегда оказывались такими же безуспешными, как и попытки дать определение собственно философии», — пише він [18].

Сучасні російські філософські розвідки, що обговорюють дисципліну, про яку йде мова, рясніють варіаціями: «*філософія фізкультурно-спортивної культури*», «*філософія фізичної культури*», «*філософія фізкультурно-спортивної науки*» або «*філософія фізкультурно-спортивної діяльності*». Один із засновників філософії спорту на радянському просторі В. Столяров пише: «Поняття «фізична культура» відноситься до кола найбільш невизначених і дискусійних понять; воно практично не вживається в зарубіжних публікаціях; поняття «тілесність людини» у ширшому значенні характеризує і ті соціальні явища, про які мова йде в понятті «фізична культура» [20]. Вчений пропонує, замість довгого терміна «філософія спорту та тілесності людини» коротший — «філософія спорту», що збігається із зарубіжними зразками, хоча, як правило, дотримується у назві своєї фундаментальної праці розподілу на «філософію спорту» та «філософію тілесності».

У вітчизняній філософській літературі філософія спорту ще не набула популярності й побіжно розвивається у філософії тілесності, де фундаментально досліджується метафізика тілесності (Гомілко, 2001), епістемологія людської тілесності (Косьяк, 2002), соматичне буття персонального світу особистості (Газнюк, 2003). Важливе теоре-

тичне підґрунтя для філософії спорту складають роботи українських феноменологів, коли їх мова йде про «тілесний досвід» (Кебуладзе). Особливе місце, на мій погляд, у становленні екзистенціалістської філософії спорту на українських теренах займає дисертаційне дослідження С. В. Могільової (2008) [16].

Однак не можна категорично стверджувати, що філософія спорту лише тепер започатковується як особливий напрямок у філософській думці України, адже в період становлення фізкультурно-спортивної галузі знань як науки філософія діалектичного матеріалізму, яка розглядалась як методологічна й світоглядна її основа, не стояла осторонь цього процесу. Серед тогочасних публікацій можна назвати дисертаційне дослідження І. Тишковської «Діалектика соціального й біологічного у побудові загальної теорії фізичної культури» (1989). Дослідницею розроблено концепцію загальнометодологічних і конкретно наукових обґрунтувань загальної теорії фізичної культури, відповідно до якої розкрито форми взаємозв'язку біологічного і соціального у розвитку фізичної досконалості людини [23]. Оскільки у другій половині ХХ ст. у радянському філософському середовищі були помітні зрушення у розумінні людини вже не лише як «сукупності соціальних відносин» (К. Маркс), а й як природно-біологічної істоти, експлікація І. Тишковською філософського розуміння біосоціальної природи людини на фізичну культуру, стимулювало фахівців, які займалися спортом, до пошуку резервних можливостей психосоматичного стану спортсменів у їх змагальній діяльності.

Сьогодні мова вже йде про формування в українському теоретичному просторі філософії спорту в претензії на концептуальне викладення матеріалу, що виглядає занадто сміливим. Враховуючи те, що вона недостатньо розвинена, можна говорити лише про обриси такого бачення і з'ясування висхідних положень. Дана стаття є підсумковою з попередніх, викладених у журналі міркувань. Сучасне нашарування смислів, філософська і фізкультурно-наукова поліфонія у тлумаченні змісту деяких базових понять створює «хаос інтерпретації» (В. Григор'єв) і не дає змоги логічно послідовно обґрунтувати міждисциплінарний взаємозв'язок філософії спорту, а тому авторські розвідки позначені деякою строкатістю і вимагають подальшого поглибленого дослідження.

Метою дослідження є спроба провести експлікацію наукових досліджень у галузі фізичної культури і спорту в інструментарій філософських міркувань, а сучасні філософські розвідки інкорпорувати у теоретико-експериментальне поле фізкультурно-спортивної науки. Це надало б можливість розгляду метафоричної експресивності

науки, позбавило б від зайвої канонізованої академічності й додало б привабливості для різних категорій населення у їх зацікавленому ставленні до занять фізичною культурою. Філософські дискурси в такий спосіб знайшли б своє предметне втілення і збагатилися б практичним досвідом.

Роботу виконано згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури та спорту 2011–2015 рр. за темою 1.3 «Парадигма здорового способу життя в дискурсах фізичного виховання і спорту» (номер держреєстрації номер 0111U001716).

Результати дослідження та їх обговорення.

Не претендуючи на виключність у намаганнях концептуального обриса предмета дослідження філософії спорту, зазначимо, що на заваді такого підходу стоять особливості інтеграційно-диференційних процесів у сучасному наукознавстві, а також своєрідність розвитку філософської думки, яка осягає цей процес і намагається вибудувати нові принципи парадигмального мислення. Знаний філософ М. Булатов констатує: «Для сучасного стану філософської думки України характерна розмаїтість принципів, бо майже кожен дослідник поєднує фрагменти різних учень. Тому стан думки не лише плюралістичний, а й еkleктичний» [3]. На думку вченого, концептуально-системним може бути філософське вчення, коли в його основі закладений певний висхідний принцип, а їх мішанина призводить до еkleктики. Отже, щоб виокреmlену із всієї їх сукупності галузь знань можна було назвати самостійною, необхідно систематизувати її концептуально, бо подібні безсистемні вчення відомі філософи Ж. Бодріяр та О. Мамалуй називають безглуздя. Француз глузує з постмодерністів, називаючи їх роботи «симуляцією референційного сущого, субстанцією», а харків'янин вимагає від сучасних мислителів «філософських гарантій істинності буття, необмеженого і не перевтомленого «людським, занадто людським» [15]. А тому навряд чи можна сукупність окремих висловлювань філософів щодо фізичної культури і спорту та їх соціокультурної значущості, а також деякі *філософські проблеми спорту* відрекomenдувати як «філософію спорту».

Перешкодою на цьому шляху також є мовно-термінологічні особливості розвитку кожної із галузей знань, стилістичні способи вираження думки, які пов'язані з певними традиціями і модою. Філософія презентує свої знання не у приписах, а у дискурсах, тобто *розмірковуваннях*, а наука сповіщає свої здобутки переважно у вигляді аспектів, тобто *компланарно*, в одній площині. Філософія, яка претендує на завершенні, абсолютні знання, перетворюється на догму і перестає бути дієвою, а наука, яка не прагне збагатити словни-

ковий арсенал, збіднюється і перестає бути популярною, консервується і перетворюється в непотріб, брухт. Порозуміння, яке необхідне в поступальному сходженні до з'ясування смислу й істини того, що відбувається, вимагає певних зусиль вчених і філософів, ломки усталених стереотипів мислення.

Сучасна фізкультурно-спортивна галузь знань вкрай потребує філософського осмислення пройдешнього етапу свого становлення як науки. Багато вчених нарікають на те, що проблемним залишається концептуальне бачення самої теорії фізичної культури. Виокремившись із педагогічної сфери і ґрунтуючись на медико-біологічних та інших природничих науках, вона довгий час накопичувала свій теоретичний досвід на базі структуралістської методології. Історично вона себе виправдала, бо була практична потреба метафізичного описування окремих властивостей тілесного організму людини, які можна було б використати в емпіричних вимірах поведінки спортсмена і налагодити спортивно-тренувальний процес, спрямований на досягнення високих результатів і перемог у змаганнях та застосувати здобуті результати у розробці методик покращення ефективності для здоров'я тілесної рухливості у фізичному вихованні. У сучасних умовах бурхливого розвитку фізкультурно-спортивної науки структуралістська методологія не може охопити всього багатства експериментального досвіду, і теоретична її частина поступово втрачає методологічну функцію для прикладних досліджень. З цього приводу М. Візитей зазначає, що «полезней было бы попытаться, опираясь на исходные определения, углубить суть выраженных в них представлений, а не стремиться просто расширить их, а фактически усугубить концептуальную размытость и без того методологически расфокусированных суждений, тавтологически выстраивая соответствующие дефиниции» [4].

Сучасні теоретики фізичної культури висловлюють протилежні думки щодо вибудови її методологічної вісі. Одні скаржаться на те, що досі «класична теорія спорту, яка зародилася в 1950–1960-х рр. як теорія спортивного тренування, до нашого часу так і не змогла вийти за межі педагогічної теорії побудови тренувального процесу» [21]. Інші теоретики, висловлюючи незадоволеність тим, що фізична культура «до цього часу ще не має «інтегративної» теорії тому, що вона і розроблялася не як наукова, а як навчальна дисципліна» [19], вважають, що у фізичній культурі «система знання у дусі часу перевантажена технологіями бойових мистецтв, здоров'язбереженням, «успішних виступів» і самовививанням» [20].

Не втручаючись у дискусійний зміст наведених точок зору, зазначимо, що намагання вибу-

дувати «інтегративну» теорію фізичної культури без залучення філософських методів узагальнення — приречене, бо філософія як «загальна наука» (Арістотель) створює цілісну картину світу в її людському опануванні із застосуванням як методів раціонально-логічного аналізу, чим займається наукове дослідження, так і асоціативно-алгоритичного, яке є прерогативою філософського бачення людиною себе у світі й світ у собі.

Філософія завжди базується на досягненнях науки, але на відміну від науки, філософія доповнює дійсне бажаним, а тому фізкультурно-спортивна галузь знань повинна бути доповнена філософією, яка має розкривати смисложиттєве значення тілесних практик. «Спекулятивне мислення» — це додумовування, фантазування, розумова витівка, а нешаблонний, «запрограмований» хід думок. Останнє необхідне для того, щоб зберегти їх логіку, спадкоємність, виробити певний алгоритм, що створює «базу даних», але саме він підштовхує людські здібності до креативності, яка порушує усталений порядок розумової діяльності й виводить її на новий рівень. Нове, на рівні буденної бувальщини, завжди сприймається дратівливо і навіть брутально. На теоретичному рівні систематизації емпіричних знань перевіряється динамізм науки здатністю сприйняття нових ідей. Хоч як було б незвично теоретикам фізичної культури опановувати нову методологію мислення, але потреби практики, інтенсивність сучасного спортивно-тренувального процесу і криза у фізичному вихованні, занедбаний його стан в освітніх закладах примушують їх шукати нові шляхи удосконалення своїх методик, щоб вони відповідали сучасним «віянням вітрів». Змінилися суспільні ідеали, ідеали олімпізму, модним стало говорити не про ідеали, а про цінності, які самі по собі вимагають оцінки і переоцінки. Розмови про цінності поза ідеалами епохи перетворюють їх у пустопорожню фразеологію, яка не впливає на вироблення інструментальних та термінальних цілей у життєвих уподобаннях людей. Практики закликають: «Тільки коли актуалізовані і осознаються цінності, быть физически развитым и здоровым, сформированы индивидуально значимые мотивы занятий, система специальных понятий, знаний и умений, а также необходимые компетенции их употребления, только тогда на базе тренировочной телесности, которой овладел человек, появляется качественно новое состояние — физическая культура личности» [2]. А тому у вибудові «інтегративної» теорії фізичної культури вже неможливо обмежуватись не лише пануючою структуралістською методологією та поетичним ландшафтом, який яскраво і дотепно використовує професор Г. Наталов [19].

Щоб поглибити «компетенцію употреблення», про що пишуть науковці з фізичної культури, необхідні зміни у філософському мисленні, яке має відійти від модної постмодерністської еквілібристики слів і бути доступною й зрозумілою широким верствам населення. Наприклад, коли філософствувати навколо «тілесного досвіду», то неможливо не враховувати тих здобутків, які висвітлюються і втілюються у практичному досвіді фізкультурно-спортивної науки. Сила філософської думки, — писав український філософ О. Гіляров, — визначається широтою свого охоплення, тим, наскільки вона відповідає своїм змістом запитам людей» [6]. Одне із головних завдань філософії — бентежити суспільну думку, стимулювати науку до пошуку шляхів більш глибокого опанування дійсністю. Тут постає багато людських проблем, однією з яких є постановка питання про безмежні можливості людського організму і духовних її осягань. Поет Є. Євтушенко чітко визначив у метафорі: «На свете есть предел всему: терпенью, сердцу и уму!». Якщо навіть є межа духовних і тілесних можливостей, про яку постійно нагадує людям смерть, то спорт є унікальним явищем поки що недостатньо осмисленим сучасною філософською антропологією. Хіба не болить душа філософів за плачевний стан фізичного виховання у школі, коли вони так проникливо, науково-раціонально і запобігливо перед колегами пишуть про сучасну «освітософію» (Л. Рижак).

У сучасному спорті відлунюються всі вади і переваги історичного культурно-цивілізаційного етапу розвитку і «при більш пильному розгляді виявляється, що Краса, Здоров'я, Життя, з одного боку, і Страждання, Біль, Смерть — з іншого, являються у спортивній концептосфері феноменами якщо не спорідненими, то, у всякому разі, корелюючими і детермінованими» [14]. Відомий англо-німецький культуролог Х. Гумбрехт, автор монографії «Похвала красі спорту», серед семи названих ним характерних його особливостей, що зачаровують своєю красою глядачів і слугують принадливою видовищною силою є «страждання перед обличчям смерті» [7].

Спорт декоративно-сценічно демонструє людині сенс її переживань, устремлінь, вольових зусиль у подоланні будь-яких перешкод на шляху до реалізації поставленої мети. Спорт — казковий, міфологічний і водночас реальне життєве дійство, в якому поєднуються дійсність і мрія, страждання і радість, розумне і нерозумне, піднесеніє і негідне, невігластво і велич людської постації. Міфотворчість — сутнісна риса людини, яка в своїй життєдіяльності керується не тільки порадами здорового глузду, а й фантастичними проєктами. «Будь-яка жива особа є так чи інакше

міф», — вираз знаменитого російського вченого А. Лосева може бути відправним положенням у розумінні міфологічної сутності спорту на рівні його повсякденного сприйняття у вигляді образної **уяви** [12].

Логос і міф органічно вживаються у спортивній діяльності. Спорт — започатково міфологічний за своїм смислом, оскільки створює **тілесний образ** людини як зразок для наслідування і концентровано відображає весь апофеоз досягнутої матеріальної і духовної культури. Завдяки «усвідомленому образу тіла людина осмислює свої тілесні відчуття, уявлення про його зовнішній вигляд, стан і тенденції до зміни. Принципово важливими для його формування є як внутрішній, так і зовнішній надіндивідуальні чинники соціального характеру», — пише філософ А. Зінюк [9].

Наведені міркування необхідні автору для обґрунтування філософсько-екзистенційного підходу в новій «філософії спорту», яка починає формуватись київською школою [1]. Культура тілесності, тобто те, як тіло культивується, пропагується, оздоблюється різнобічними вимірами у соціальних параметрах його буття, залежить від філософсько-педагогічної парадигми в конкретно-історичному сформованому суспільному ідеалі. Зазначені проблеми фахівцям необхідно розглядати в соціогуманітарному дискурсі, а не обмежуватися лише вивченням досконалості фізичних вправ і на цій основі складати загальну теорію фізичної культури. У термінах «тілесного навчання» і «фізичного виховання» закладено не ідентичний смисл. Тілесному навчанню приділяє увагу експериментальна наука, а фізичному вихованню — педагогічна теорія. Тілесну силу недосконало фізично вихована людина (якою є не інтеорізована тілесність) може застосувати в будь-яких цілях, а тому виникає соціальна потреба у цілісному осмисленні досягнень фізкультурно-спортивної науки і філософії тілесності.

Мова йде про розуміння фізичного виховання як компоненти філософсько-педагогічної парадигми суспільства, де спорт і фізичне виховання мають одне коріння. Фізичне виховання — це окультурена тілесність, усвідомлена людиною як норма поведінки, а спорт можна розглядати як інсценування соціальної дійсності, а не лише як засіб «лоскотання нервів». А тому теоретики фізичного виховання розглядають його в контексті цілісної педагогічної системи, а не виокремлено із неї. Виокремлення із педагогічної науки не означає відокремлення від неї, оскільки фізичне виховання концентрує в собі весь комплекс педагогічних практик і є їх постійним корелятором, адже в культурі тілесності акумулюється інтеорізація педагогічного досвіду як усвідомлене сприйнят-

тя індивідумом моральних та соціальних норм, зокрема морально-вольових навичок, здатність до асоційованих способів життя, налаштованість до нього. Вчені у діагностиці методик педагогічної діяльності вчителя фізичної культури виділяють такі його якості, як вміння вивчити «не лише кожного школяра, але й колектив класу, у якому той формується, сутність впливу колективу на особистість кожного учня окремо, зіставлення впливу всієї громадської системи виховання» [5].

Наведені приклади із практики свідчать, що для концептуальної вибудови загальної теорії фізичної культури вже буде недостатнім застосування лише емпіричних чи діалектичних методів дослідження. Необхідно опанувати методи феноменологічної редукції, конструкції і деконструкції понять, компаративні прийоми аналізу тощо, що може бути досягнуто у світоглядно-теоретичній галузі знань — «філософії спорту» [10]. Крім того, екзистенційно-феноменологічний підхід у визначенні його сутності — це розкриття змісту того, *яким* «бачить» світ та себе в ньому особа спортсмена, а також *якою* «бачить» особу спортсмена світ, яке місце відводить їй у суспільній практиці. Однак зміст поняття «фізкультурно-спортивний» світогляд не обмежується лише «світом спорту», а сягає ширше — уже як суспільна думка, що відображає специфіку не тільки окремої сфери життєдіяльності особи спортсмена, а кожного усупільненого індивіда. В побуті часто вживаються і мають своє змістовне визначення такі словосполучення, як спортивна манера поведінки, спортивний стиль у одязі, спортивна їжа, спортивна статура, дії «заради спортивного інтересу» тощо. Таким чином, фізкультурно-спортивний світогляд має комплементарний суб'єктивний та інтерсуб'єктивний зміст у свідомості кожної людини.

В такому контексті автор висвітлює «*філософію спорту*» не як наукову систему, а як галузь знань, у якій поєднується теоретична і буденна свідомість людської істоти у ставленні до своєї тілодушевності чи душетілесності в її руховій активності. Отже, мова йде про фізкультурно-спортивний світогляд, який обумовлений комплексом епохальних соціально-культурних факторів, котрі людина розглядає під кутом зору власних життєвих інтересів, а тому сучасну «*філософію спорту*» відносимо до артикуляцій постекзистенціалістського мислення (К. Райда). У системі філософської думки «філософія спорту» належить до антропологічної проблематики у її постекзистенціалістському варіанті. Іншими словами, постекзистенціалізм — це сучасна метаантропологія (Н. Хамітов).

Терміном «постекзистенціалістське мислення» автори позначають «сукупність різноманіт-

них культурологічних синтезів із різними галузями філософії та гуманітарними дисциплінами, які у численних працях їхніх створювачів дістали назви екзистенціальної феноменології, екзистенціальної антропології, екзистенціальної естетики, екзистенціальної соціології, екзистенціальної психології, екзистенціального психоаналізу і психотерапії, екзистенціальної політології і політології теології тощо» [8]. В цьому переліку не вистачає екзистенціалістської спортології або екзистенціалістської фізкультурології. Теоретики фізкультурно-спортивної науки, які наполягають на розмежуванні у теорії фізичної культури «*фізкультурології*» і «*спортології*», самотужки намагаються розвивати термінологічний арсенал своєї науки, але не маючи достатніх і обґрунтованих філософських її засад, теж не вживають подібних словосполучень (Л. Матвеев, Л. Лубишева, В. Сутула).

Філософія спорту як новий антропологічний проект у постекзистенціалістському мисленні акумулюють всі виміри людського буття, є культурологічним синтезом з іншими духовними феноменами і практиками, оскільки спорт *інсценує* соціальну дійсність з усіма конфліктами, що спіткають людину на її життєвому шляху у вихорі цивілізаційних перипетій. Під їх тиском сучасна людина відчуває себе розгубленою і не здатною відчутти себе самодостатньою істотою, а її індивідуалізація, автономізація посилює відчуженість в антропоцентричній духовній атмосфері XXI ст. Вона загубила відчуття присутності у світі, а радість життя шукає у віртуальному світі «викривлених дзеркал». Спорт декомпенсує втрачені ілюзії і повертає життєву радість буття у звичне для людини природне русло тілесної насолоди і душевної рівноваги, він збуджує і вгамовує пристрасті, відволікаючи від щоденних стресогенних збудників. Спорт створює *декоративну* палітру життя і впливає на самопочуття людини у її життєтворчості. В такому ракурсі можна розглядати соціальну антропологію спорту, в якій поєднуються всі екзистенційні виміри людського буття. В чому ж смисл екзистенціалів спорту?

Розглядаючи спорт як соціокультурний феномен, його екзистенціалістський метаантропологічний зміст можна розкрити в діапазоні наведених характеристик буття людини як живої і діючої, співіснуючої між Інших психосоматичної істоти. А тому людиномірність, як категорія практичної філософії, визначає в кожному конкретному випадку її стан як людино(роз)мірний, людино(по)мірний, людино(без)мірний, людино(непо)мірний, людино(над)мірний. З таких позицій пропонується можлива структурна композиція категоріального апарату філософії спорту, наближеного до сучасного мовного арсеналу фізкультурно-

спортивної науки і в той же час такого, що відображає своєрідність вітчизняного смислоутворення у контексті термінологічних конструкцій філософського інструментарію. Наразі в попередніх публікаціях проведені спроби розкрити зміст таких понятійних нововведень для сучасної філософії спорту, як «фізкультурно-спортивний світогляд», «спортивне тіло» і «спортивна душа», «спортивна кінестеза» і «спортивна аскеза», «екзистенціали спорту», «спортивний егоїзм» і «спортивна добродійність», «спортивне зло» тощо.

Екзистенціали спорту, про які мова йшла раніше, висвітлюють всі муки спортивної творчості, а тому не можуть залишатися поза увагою філософів [11]. У фізкультурно-спортивному світогляді це має смислове навантаження та визначає гуманістичну сутність спорту, де всі моральні деформації, як агресія, егоцентризм, цинізм, марнославство, нігілізм, байдужість, спрямовуються у добротворче русло грайливої змагальності й активізують креативні сили людини, приреченої, навіть у випадку поразки, на успіх.

Отже, у тілесному образі людини надіндивідуальні чинники соціального характеру виявляються у різномірності цільового призначення спорту і фізичного виховання, які інтегруються у фізичній культурі. В загальному світогляді, який лежить в основі суспільного ідеалу, специфіка фізкультурно-спортивного полягає у формуванні людського світовідчуття. Якщо спорт **демонструє зразки досконалої людської тілесної статури**, в якій закладені потаємні демонічні сили, то фізичне виховання має інше смислове навантаження — **корегування співрозміненості людської тілесності**, яка постійно у процесі життя порушується і відновлюється завдяки застосуванню науково виваженої методики рухової активності. На підставі різного соціально-цільового призначення спорту і фізичного виховання одні фахівці намагаються відокремити фізичну культуру і спортивну культуру (Л. Лубишева), а інші — шукають якісь загальні інгредієнти, хоча очевидним єднальним початком їх є цілісна тілесна і духовна природа людини.

Не зупиняючись на детальному розгляді актуальності філософського осмислення фізкультурно-спортивної діяльності з позицій постекзистенціалістської метаантропології у структурі «філософії спорту», пропонується розглядати історіософію, епістемологію, аксіологію, феноменологію, теософію спорту для того, щоб розкрити смисл фізкультурно-спортивної рухової активності як основного об'єкта дослідження фізкультурно-спортивної науки і вихідного принципу в побудові концептуальної структури філософії спорту. При наявних відмінностях у формуванні київ-

ської і московської шкіл філософії спорту, коли останні наполягають на її статусі «метанауки» (В. Столяров), закликають «читати і перечитувати історичний та діалектичний матеріалізм» (А. Передельський), спільним є турбота про її розвиток і застосування у педагогічному процесі спеціалізованих ВНЗ фізкультурно-спортивного профілю. Профілізація викладання дисциплін соціогуманітарного циклу не може зводитися лише до ілюстрацій прикладів зі світу спорту, а має дотримуватись, з одного боку, специфіки філософського підґрунтя їх предмета, а з іншого — спиратись на базові поняття фізкультурно-спортивної науки і розкривати їх загальнозначущий смисл.

Висновки:

1. Смисл фізкультурно-спортивної діяльності як сфери суспільної життєдіяльності полягає у її гуманістичному спрямуванні, то, в першу чергу, звертаємося до рухової активності і висвітлюємо її у екзистенційно-феноменологічному дискурсі, щоб показати місце і роль фізкультурно-спортивного світогляду, його смислове значення у вимірах людського буття. Фізкультурно-спортивна рухова активність не зводиться лише до досконалого володіння навичками тілесних вправ, які корисні для збереження здоров'я індивіда, а в ширшому розумінні її смисл полягає в *гармонізації* утраченої єдності людини зі Всесвітом, що фокусується у феноменологічній категорії кінестези і *самозбереженні* людини від впливу підступного цивілізаційного комфорту, який зосереджений на філософсько-релігійній категорії аскези. Таким чином, *самозбереження* людини відбувається через *самообмеження*.

2. Спортивна ціль як спортивна ідея має бути не лише науково обґрунтована, а й омріяна, вистраждана, і її реалізація досягається так само в спортивній діяльності, як і у будь-якій формі творчості, завдяки натхненній і копіткій праці. Ідея рухає не тільки інтелектуальний, а й фізично-тілесний прогрес людини. Феноменологія у фізкультурно-спортивному тілесному досвіді, такі його екзистенціалістські характеристики, як перманентність, афективність, подвійне відчуття, кінестеза, збагачують теоретичний арсенал фізкультурно-спортивної науки і практики у визначенні напрямків індивідуального і цілісного підходу при відборі спортсменів, тренуванні, формуванні спортивних команд та підготовки їх виступів на змаганнях.

3. Проблеми сучасного спорту історично обумовлені, й коріння безвихідної ситуації з фізичним вихованням потребують зміни його філософсько-педагогічної парадигми, мовно-комунікативних зв'язків між людьми, світоглядних принципів щодо культурологічної їх самоіндетифікації стосовно конкретно-історичних умов існування. Іс-

торіософія спорту і фізичного виховання як світоглядна культурологічна галузь знань розкриває їх смисл в контексті соціально-історичних явищ. Поглиблене розуміння сучасної кризи у фізичному вихованні й пошуки шляхів виходу із неї можливо лише з висоти історичного осмислення дійсності. Життя не можна пристосувати до ба-

жаних ідеалів і «напрацьованих» цінностей як такого шаблону, який постійно «нав'язується» новим поколінням. Молодь завжди цінує те, що має для неї смисл, із точки зору життєвої перспективи, яку вона усвідомити не може, а тому протестно знаходиться у полоні попередніх уявлень, сформованих навчанням і вихованням.

Література

1. Андреева О. Формування київської школи «філософії спорту» як теоретико-світоглядної основи фізкультурно-спортивної науки / О. Андреева // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. — 2012. — № 3. — С. 110—116.
2. Бельих С. И. О формировании личностной физической культуры студентов в процессе физического воспитания (в аспекте физкультурной деятельности) / С. И. Бельих, С. А. Черниговская // Физ. воспитание студ. — 2013. — № 2. — С. 18.
3. Булатов М. О. Філософський словник / М. О. Булатов. — К.: Стило, 2009. — С. 356.
4. Визитей Н. Введение в теорию физической культуры: (учеб. пособие) / Н.Визитей; Гос. ун-т физ. воспитания и спорта. — China: Valinex S. A., 2008. — С. 27.
5. Гац Г. О. Характеристика діагностичних методик у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури / Г. О. Гац, А. В. Цьось // Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. — Луцьк, 2011. — № 3 (15). — С. 34.
6. Генеца філософської думки у Київському університеті: монографія / авт. кол.: Л. В. Губерський, А. Є. Конверський, І. В. Бичко та ін. — 2-ге вид. — К., 2010. — С. 123.
7. Гумбрехт Х. У. Похвала красоте спорта / Х. У. Гумбрехт; пер. с англ. В. Фещенко. — М.: Новое лит. обозрение, 2009. — С. 101.
8. Ємельяненко Г. Цінності та постекзистенціалістське мислення / Г. Ємельяненко, К. Райда, С. Шевченко. — К. — Полтава-Слов'янськ: ПАРАПАН, 2012. — С. 7.
9. Зінюк А. В. Феномен тілесності у спортивному дискурсі / А. В. Зінюк // Парадигма здорового способу життя: духовні та фізичні компоненти. — К.: Нац. ун-тет фіз. виховання і спорту України, 2010. — С. 39.
10. Ібрагімов М. М. «Філософія спорту»: чи буде плідною філософія на ниві спорту? / М. М. Ібрагімов // Молода спорт. наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. — Л.: ЛДУФК, 2011. — Вип. 15: у 4 т. — Т. 4. — С. 48—55.
11. Ібрагімов М. М. Світоглядні екзистенціали в аксіології фізкультурно-спортивної діяльності (розум, воля і почуття) / М. М. Ібрагімов // Мультиверсум: філософ. альманах. — 2012. — Вип. 9 (117). — С. 186.
12. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / А. Ф. Лосев. — М.: Наука, 1930. — С. 90.
13. Люкевич В. П. Спорт как / и нездоровый образ жизни / В. П. Люкевич // Парадигма здорового способу життя: духовні та фізичні компоненти. — К., 2010. — С. 110.
14. Малышева Е. Г. Своеобразие языковой репрезентации концептуальной метонимической модели «спорт — это смерть» в текстах спортивного дискурса / Е. Г. Малышева // Вестн. Перм. ун-та. — 2010. — № 6 (12). — С. 38.
15. Мамалуй О. ДЕРРІ / ДА / ДІАДА. Пост(недо)модерні привіди до привидів Маркса Ж. Дерріда // А. А. Мамалуй Какой Модерн? Философские рефлексии над ситуацией пост/недо/after-post/пост-пост... модернизма / колл. монография под. ред. Л. В. Стародубцевой. — Х.: Харьк. нац. ун-т. им. В. Н. Каразина, 2010. — Т. 1. — С. 112.
16. Могільова С. В. Сучасний спорт в екзистенціальному та соціально-комунікативному вимірах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С. В. Могільова; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2008. — 18 с.
17. Моль А. Социодинамика культуры / А. Моль. — М.: Прогресс, 1973. — С. 46—84.
18. Морган У. Философия спорта. Исторический и концептуальный обзор и оценка ее будущего / У. Морган // Логос. — 2006. — №3 (54). — С. 150.
19. Наталов Г. Г. Проблемное поле науки и мониторинг истины / Г. Г. Наталов // Теория и практика физ. культуры. — 2005. — № 11. — С. 15—20.
20. Столяров В. И. Философия спорта и телесности человека. / В. И. Столяров. — М.: Университ. кн., 2011. — Кн. I. Введение в мир философии спорта и телесности человека. — С. 9.
21. Сутула В. А. Некоторые противоречия в развитии современной теории спорта / В. А. Сутула, Ян Цзинь-тянь // Теория и практика физ. культуры. — 2001. — № 4. — С. 16.
22. Теорія і методика фізичного виховання: у 2 т. / за заг. ред. Т. Ю. Круцевич. — К.: Олімп. л-ра. — 2008. — Т.1. — С. 7.
23. Тышкова И. Г. Диалектика социального и биологического в построении общей теории физической культуры: автореферат дис. на соискание учен. степени канд. філософ. наук / И. Г. Тышкова. — К., 1989. — С. 6.

24. *Kosiewicz J.* Philosophy of Sport or Philosophical Reflection over Sport / J. Kosiewicz, Z. Krawczyk // Philosophy of Physical Culture: Proceedings of the Int. Conference held in Olomouc, Czech Republic, september 1–3, 1996 / ed. Svatopluk Horak . — Olomouc, 1997. — С. 9–15.

References

1. *Andreeva O.* Formation of Kiev school of "philosophy of sport" as a theoretical and ideological foundation of physical education and sports science / O. Andreeva // Theory and methods of the physical education. — 2012. — N 3. — P. 110–116.
2. *Belykh S. I.* On the formation of personal physical culture of students during physical education (in terms of physical exercise activity) / S. I. Belykh, S. A. Chernigovskaia // Physical education of students. — 2013. — N 2. — P. 18.
3. *Bulatov M. O.* Philosophical dictionary / M. O. Bulatov. — Kiev: Stilos, 2009. — P. 356.
4. *Vizitei N.* Introduction to the theory of physical education: (Study guide) / N. Vizitei; State University of physical education and sports. — China: Valinex, 2008. — P. 27.
5. *Gats G. O.* Characteristics of diagnostic methods in pedagogical activity of physical education teacher / G.O. Gats, A. V. Tsios // Fiz. vyhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: Collected scientific works of Lesia Ukrainka Volyn State University. — Lutsk, 2011. — N 3 (15). — P. 34.
6. *Genesis of philosophy thought in Kyiv university.* 2nd edition: monograph / auth. coll.: L.V.Gubersky, A. Ye. Konverskyi, I. V. Bychko, I. V. Ogorodnyk et al. — Kyiv, 2010. — P. 123.
7. *Gumbrecht H. U.* In praise of athletic beauty / H. U. Gumbrecht; transl. from English. V. Feshchenko. — Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie, 2009. — P. 101.
8. *Yemelianenko G.* Values and post-existentialist thought / G. Yemelianenko, K. Raida, S. Shevchenko. — Kiev. — Poltava — Sloviansk: PARAPAN, 2012. — P. 7.
9. *Ziniuk A. V.* The phenomenon of corporeality in sports discourse. / A. V. Ziniuk // The paradigm of a healthy way of life: mental and corporeal components. — Kyiv: National University of Physical Education and Sports of Ukraine, 2010. — P. 39.
10. *Ibragimov M. M.* «Philosophy of sport»: Would philosophy bring the yield in the field of sport? / M.M. Ibragimov // Young sports science of Ukraine: Collected scientific works in the field of physical education, sport and human health. — Lviv: Lviv State University of Physical Culture, 2011. — Issue 15: in 4 volumes. — Vol. 4. — P. 48–55.
11. *Ibragimov M. M.* Worldview existentials in axiology of physical culture and sports activity (mind, will and senses) / M. M. Ibragimov // Multiversum: Philosophical almanac. — 2012. — Issue 9 (117). — P. 186.
12. *Losev A. F.* Dialectics of a myth / A. F. Losev. — Moscow: Nauka, 1930. — P. 90.
13. *Liukevich V. P.* Sports as/and unhealthy way of life / V. P. Liukevich // The paradigm of a healthy way of life: mental and corporeal components. — Kiev, 2010. — P. 110.
14. *Malysheva Ye. G.* Originality of language representation of conceptual metonymical model «sport is the death» in texts of a sports discourse / Ye. G. Malysheva // Vestnik Permskogo Universiteta. — 2010. — N 6 (12). — P. 38.
15. *Mamalui O.* DERRI/DA/DIADA. Post(under)modernist causes to the «Specters of Marx» by J. Derrida // A. A. Mamalui. Which is Modern? Philosophical reflections on the situation of post/under/after-post/post-post ... modernism / collective monograph ed. by L. V. Starodubtseva. — Kharkiv: V.N.Karazin Kharkiv national University, 2010. — Vol. 1. — P. 112.
16. *Mogiliova S. V.* Modern sport in the existential, and social and communicative dimensions: autoref. of the diss. of Cand. of Sci. in philosophy: special. 09.00.03 «Social philosophy and philosophy of history» / S. V. Mogiliova; V. N. Karazin Kharkiv national University. — Kharkiv, 2008. — 18 p.
17. *Mole A.* Sociodynamics of the culture / A. Mole — Moscow: Progress, 1973. — P. 46–84.
18. *Morgan W.* Philosophy of sport. Historical and conceptual overview and assessment of its future / W. Morgan // Logos. — 2006. — N 3 (54). — P. 150.
19. *Natalov G. G.* Problematic field of science and monitoring of a truth / G. G. Natalov // Theory and practice of physical culture. — 2005. — N 11. — P. 15–20.
20. *Stoliarov V. I.* Philosophy of sport and human physicality. Book I, Introduction to the world of philosophy of sport and physicality of a human / V. I. Stoliarov. — Moscow: Universitetskaia kniga, 2011. — P. 9.
21. *Sutula V. A.* Some contradictions in development of the modern theory of sport / V. A. Sutula, Yang Jin-Tang // Theory and practice of physical culture. — 2001. — N 4. — P. 16.
22. *Theory and methodology of physical education: in 2 volumes* / Ed. by T.Yu. Krutsevich. — Kyiv: Olympic literature, 2008. — Vol. 1. — P. 7.
23. *Tyshkovskaia I. G.* Dialectics of social and biological in construction of the general theory of physical education: Autoreferat of the diss. Cand. of Sci. in philosophy: speciality / I. G. Tyshkovskaia — Kiev, 1989. — P. 6.
24. *Kosiewicz J.* Philosophy of sport or philosophical reflection over sport / J. Kosiewicz, Z. Krawczyk // Philosophy of Physical Culture: Proceedings of the Int. conference held in Olomouc, Czech Republic, september 1–3, 1996 / ed. S.Horak . — Olomouc, 1997. — С. 9–15.